

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.10.2015, sp. zn. 30 Cdo 2864/2015, ECLI:CZ:NS:2015:30.CDO.2864.2015.1

Číslo: 46/2017

Právní věta: Ustanovení § 47b zákona č. 111/1998 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) konstruuje kvazilicenční omezení autorského práva, jehož účelem je vysokou školou nevýdělečné zveřejnění disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, tj. zveřejnění díla [§ 4 odst. 1 zákona č. 121/2000 (ve znění pozdějších předpisů)], které přesahuje užití školního díla pro vnitřní potřebu školy ve smyslu ustanovení § 35 odst. 3 zákona č. 121/2000 Sb. (ve znění pozdějších předpisů). I v tomto případě zákonného omezení autorského práva však platí restriktivní výklad, který musí být v souladu s tříkrokovým testem, který je výslovně vyjádřen v § 29 odst. 1 autorského zákona.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 29.10.2015

Spisová značka: 30 Cdo 2864/2015

Číslo rozhodnutí: 46

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Autorské právo

Předpisy: § 35 předpisu č. 121/2000Sb.
§ 47b zákona č. 111/1998 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání žalované zrušil rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 7 co 54/2014, a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. K r a j s k ý s o u d v Brně rozsudkem ze dne 29. 4. 2014, č. j. 23 C 61/2013-117, zamítl žalobu, aby žalovanému bylo uloženo odstranit závadný stav, a to znepřístupněním disertační práce žalobce s názvem „Důsledky vad právních úkonů na soukromoprávní vztahy“, která byla žalobcem odevzdána žalovanému v roce 2011 a jež byla vložena do archivu závěrečné práce dne 18. 2. 2011, a to prostřednictvím veřejné elektronické sítě (internet). Dále zamítl žalobu aby žalovanému bylo uloženo odstranit závadný stav, a to znepřístupněním disertační práce žalobce s názvem „Důsledky vad právních úkonů na soukromoprávní vztahy“, jež byla žalobcem odevzdána žalovanému v roce 2012, a jež byla vložena do archivu závěrečné práce dne 27. 1. 2012 a to prostřednictvím veřejné

elektronické sítě (internet). Rozhodl též o náhradě nákladů řízení.

2. Po provedeném dokazování soud prvního stupně konstatoval neexistenci jakékoliv případné žalobcovy výhrady, která by se týkala jeho závazků vůči nakladateli Wolters Kluwer ČR, a. s., která vydala jeho disertační práci v knižní podobě, resp. eventuální výhrady, která by se týkala vlastních autorských práv (žalobce) za situace, kdy žalobce při odevzdání obou verzí disertačních prací neuplatnil námitky vůči jejich zveřejnění podle § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění do 1. 1. 2012 (dále jen „zákon o vysokých školách“), a podle vnitřních předpisů žalované. Žalobce měl přitom možnost žalovanou požádat o nezveřejnění práce nebo o dočasné vynětí z povinnosti práci a navazující dokumenty zveřejnit, což neučinil.

3. Soud prvního stupně shledal, že žalovaná jednala v souladu s ustanoveními zákona č. 121/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „autorský zákon“), stejně tak jako zákona o vysokých školách a současně i s příslušnými ustanoveními vlastních vnitřních předpisů, zejména se Studijním a zkušebním řádem Masarykovy univerzity ve znění účinném do 31. 1. 2012, pokud uveřejnila obě verze disertační práce žalobce. Žalobce měl možnost z titulu ochrany autorských práv nezveřejnění dokumentů na veřejnosti elektronickou cestou projednat se žalovaným, a tak zajistit, aby nebyly publikovány, čehož ale nevyužil; návrhy na smírné řešení věci nabízené žalovanou (přitom) vždy odmítl.

4. K odvolání žalované V r c h n í s o u d v Olomouci (dále „odvolací soud“ nebo „soud druhého stupně“) rozsudkem ze dne 26. 2. 2015, č. j. 7 Co 5/2014-142, rozsudek soudu prvního stupně změnil a žalované určil povinnost odstranit závadný stav tak, aby byly zpřístupněny obě verze disertační práce žalobce. Rozhodl též o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů.

5. Odvolací soud své rozhodnutí ve věci samé odůvodnil především tím, že disertační práce žalobce je školním dílem podle autorského zákona, které může škola v souladu s § 34 odst. 3 tohoto zákona užít pouze ke své vnitřní potřebě, přičemž tak může učinit prostřednictvím vnitřní sítě elektronických komunikací (intranet). Žalovaná ale práci žalobce zveřejnila prostřednictvím elektronické sítě internet skutečně přístupné komukoliv, čímž porušila jeho autorská práva.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

6. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná (dále též „dovolatelka“) včasné dovolání, jehož přípustnost dovozuje z § 237 o. s. ř., když tvrdí, že předmětná otázka nebyla dosud dovolacím soudem vyřešena, přičemž namítá, že se odvolací soud nevypořádal s právní úpravou obsaženou v ustanovení § 47b zákona o vysokých školách, který novelou ke dni 1. 1. 2006 zakotvil v českém právním řádu další licenci týkající se vyjmenovaných školních děl. Nelze přehlédnout, že podle § 47b odst. 3 zákona o vysokých školách je s odevzdáním práce spojena nevyvratitelná právní domněnka souhlasu autora se zveřejněním jeho práce. Dovolatelka poukazuje na to, že hlavním důvodem této novelizace byl nepochybně veřejný zájem na transparentnosti činnosti vysokých škol (zejména pak veřejných vysokých škol), přičemž dovolatelka má za to, že ustanovení jejího vnitřního předpisu dostatečným způsobem berou v úvahu případnou kolizi možných zúčastněných zájmů včleněním zmírňovacích opatření, připouštějících, že práce dokonce zveřejněna být nemusí nebo nemusí být publikována celá. Žalobce však takovéto možnosti nevyužil a žádné důvody, které by bylo možné akceptovat, žalované nesdělil. Dovolatelka proto navrhla, aby dovolací soud rozhodnutí odvolacího soudu změnil tak, že rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích I. a II. o zamítnutí žaloby potvrdí a žalované přizná právo na náhradu nákladů celého řízení.

7. Žalobce se k podanému dovolání vyjádřil podáním ze dne 12. 10. 2015, v němž se zcela ztotožňuje s dovoláním napadeným rozsudkem odvolacího soudu. Zejména zdůrazňuje, že soud druhého stupně

zřetelně konstatoval, že ustanovení §47b zákona o vysokých školách upravující zveřejňování závěrečných prací je třeba vykládat restriktivně a výklad tohoto ustanovení se nesmí dít v rozporu se zájmy autora. Současně odkazuje na závěry odvolacího soudu, pokud uvedl, že závěrečné práce jsou podle autorského zákona školním dílem se všemi konsekvencemi, které pro ně vyplývají z ustanovení § 35 odst. 3 autorského zákona. Navrhuje proto zamítnutí dovolání a přisouzení náhrady nákladů dovolacího řízení.

III.

Přípustnost dovolání

8. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) přihlédl k čl. II bodu 2. zákona č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a vyšel tak ze znění tohoto procesního předpisu účinného od 1. ledna 2014.

9. Dovolací soud uvážil, že dovolání bylo podáno oprávněnou osobou, že byly splněny předpoklady obsažené v ustanovení § 241 o. s. ř., stalo se tak ve lhůtě ve smyslu ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., přičemž je dovolání charakterizováno obsahovými i formálními znaky požadovanými ustanovením § 241a odst. 2 o. s. ř. Poté se zabýval otázkou přípustnosti tohoto dovolání.

10. Podle ustanovení § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

11. Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak (§ 237 o.s.ř.).

12. Podle ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř. lze dovolání podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

13. Dovolací soud dospěl k závěru, že dovolání žalované je přípustné. Dovolatelka namítá ve smyslu § 237 o. s. ř., že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena – konkrétně, zda zveřejnění závěrečných (disertačních) prací příslušnou školou bez výslovně k tomu uděleného souhlasu autora práce (studenta, absolventa apod.) je nutno klasifikovat jako neoprávněný zásah do autorských práv zpracovatele. Naskýtá se tak zásadní otázka aplikace ustanovení § 47b zákona o vysokých školách, který novelou ke dni 1. 1. 2006 zakotvil v českém právním řádu další licenci užití autorských děl – v tomto případě školních děl. Za popsaného stavu věci pak dovolací soud napadené rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumal se závěrem, že dovolání bylo podáno důvodně.

IV.

Důvodnost dovolání

14. Z ustanovení § 242 odst. 1 až 3 o. s. ř. vyplývá, že právní úprava institutu dovolání obecně vychází ze zásady vázanosti dovolacího soudu podaným dovoláním. Dovolací soud je přitom vázán nejen rozsahem dovolacího návrhu, ale i uplatněným dovolacím důvodem. Současně, je-li dovolání přípustné, je dovolací soud povinen přihlédnout i k vadám uvedeným v ustanovení § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávně rozhodnutí ve věci, a to i tehdy, když nebyly uplatněny v dovolání. Ty však v posuzované věci zjištěny nebyly.

15. Uplatněný dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř. dopadá na případy, kdy dovoláním napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Jde o omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav. O takový případ jde tehdy, pokud soud buď použil jiný právní předpis, než který měl správně použít, nebo jestliže sice aplikoval správný právní předpis, avšak nesprávně jej vyložil. Nesprávné právní posouzení věci může být způsobilým dovolacím důvodem jen tehdy, bylo-li rozhodující pro výrok rozhodnutí odvolacího soudu.

16. Podle ustanovení § 2 odst. 1 autorského zákona předmětem práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam (dále jen „dílo“). Dílem je zejména dílo slovesné vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické, dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické.

17. Výjimky z ochrany podle práva autorského ve veřejném zájmu jsou formulovány v § 3 autorského zákona, podle něhož ochrana podle práva autorského se nevztahuje na

a) úřední dílo, jímž je právní předpis, rozhodnutí, opatření obecné povahy, veřejná listina, veřejně přístupný rejstřík a sbírka jeho listin, jakož i úřední návrh úředního díla a jiná přípravná úřední dokumentace, včetně úředního překladu takového díla, sněmovní a senátní publikace, pamětní knihy obecní (obecní kroniky), státní symbol a symbol jednotky územní samosprávy a jiná taková díla, u nichž je veřejný zájem na vyloučení z ochrany,

b) výtvořiny tradiční lidové kultury, není-li pravé jméno autora obecně známo a nejde-li o dílo anonymní nebo o dílo pseudonymní (§ 7 téhož zákona); užít takové dílo lze jen způsobem nesnižujícím jeho hodnotu.

18. Podle § 4 autorského zákona prvním oprávněným veřejným přednesením, provedením, předvedením, vystavením, vydáním či jiným zpřístupněním veřejnosti je dílo zveřejněno (odstavec 1).

Zahájením oprávněného veřejného rozšiřování rozmnoženin je dílo vydáno (odstavec 2).

19. Podle ustanovení § 11 odst. 1 autorského zákona má autor právo rozhodnout o zveřejnění svého díla.

20. V ustanovení § 35 autorského zákona se praví, že do práva autorského nezasahuje ten, kdo nikoliv za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu užije dílo při občanských či náboženských obřadech nebo při úředních akcích pořádaných orgány veřejné správy (odstavec 1). Do práva autorského nezasahuje ten, kdo nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu užije dílo při školních představeních, v nichž účinkují výlučně žáci, studenti nebo učitelé školy nebo školského či vzdělávacího zařízení (odstavec 2). Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení – školní dílo (odstavec 3).

21. Podle ustanovení § 47b zákona o vysokých školách vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků

oponentů a záznamu o průběhu a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy (odstavec 1). Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy, nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny (odstavec 2). Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby (odstavec 3).

22. Dovolací soud vychází se skutečnosti, že autorský zákon je normou obecnou vůči zákonu o vysokých školách, který je normou speciální. Novelou zákona o vysokých školách č. 552/2005 Sb. byl do tohoto zákona včleněn § 47b ukotvující povinnost vysokých škol zveřejnit závěrečné práce; současně byl definován konkludentní souhlas autora práce s jejím zveřejněním, když tento presumovaný souhlas se pojí s faktem odevzdání práce. Způsob zveřejnění zákonodárce ponechal na akademické samosprávě, která měla svými vnitřními předpisy dostát zákonné povinnosti, ale také ji vyvážit s ohledem na autorská práva studenta, který školní dílo vytvořil.

23. Protože otázka správného vyvážení obou zákonných požadavků tvoří jádro sporu, dovolací soud se jí zabýval přednostně. Soud prvního stupně ve svém rozhodnutí uvedl, že dovolatelka postupovala v souladu s autorským právem i podzákonými normami, když v opatření rektora Masarykovy univerzity č. 3/2009 v čl. 1 přiznává za určitých podmínek autorovi právo na nezveřejnění dokumentu široké veřejnosti elektronickou cestou, pokud o to autor požádá. Odvolací soud se otázkou vztahu § 47b zákona o vysokých školách a autorského zákona nezabýval, pouze dovedl výkladem § 35 autorského zákona, že uveřejnění práce na internetu nelze pokládat za užití díla pro vnitřní potřebu, a proto konstatoval porušení autorského práva žalobce ze strany žalované.

24. Ustanovení § 47b zákona o vysokých školách ve svém důsledku konstruuje kvazilicenční omezení autorského práva, které však přesahuje užití školního díla pro vnitřní potřebu školy, neboť jeho účelem je zveřejnění díla (srovnej § 4 odst. 1 autorského zákona). Stejně jako pro jakékoliv zákonné omezení autorského práva platí i v tomto případě omezující (restriktivní) výklad, který musí být v souladu s tříkrokovým testem, který je výslovně vyjádřen v § 29 odst. 1 autorského zákona (srovnej CHALOUPOKOVÁ H., HOLÝ P., Autorský zákon, C. H. BECK, 4. vydání, 2012).

25. V tomto případě je proto nutné provést test proporcionality, tak, jak ho uvádí § 29 odst. 1 autorského zákona. Toto ustanovení upravuje obecnou zásadu, kterou obsahuje jak Bernská úmluva, tak Dohoda TRIPS, pokud jde o výjimky z výlučného práva autorského. Jde o výkladové pravidlo ve vztahu ke všem způsobům volného užití a zákonné licence.

26. Tradiční doktrinální výklad rozsahu všech omezení autorského práva vychází z kritéria „spravedlivého nakládání“. Bezvýjimečně se jedná o výklad dovoleného zásahu, který je vždy zužující (restriktivní), což odpovídá absolutní povaze autorského práva k cizímu dílu, do níž se touto mimořádně zákonem dovolenou cestou v přednostněném obecném zájmu zasahuje.

27. Dovolena jsou tak pouze bezesmluvní užití díla:

[1] která jsou stanovena ve zvláštních případech stanovených v autorském zákoně; rozšiřujícím výkladem též v jiném zákoně, neboť druh zákona není rozhodný, význam má jen „zvláštní případ“ a „zákon“,

[2] která nejsou v rozporu s běžným způsobem užití díla,

[3] jimiž nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autorů (srovnej TELEČ I., TUMA P.,

Autorský zákon, C. H. BECK, 1. vydání, 2007, s. 341).

28. První z uvedených podmínek považuje dovolací soud za splněnou, neboť k omezení autorských práv žalobce došlo na základě zákona o vysokých školách v souladu s § 47b uvedeného zákona.

29. K druhé z nastíněných podmínek dovolací soud uvádí, že zveřejnění disertační práce (obou jejích verzí) žalovanou se nejeví být v rozporu s běžným způsobem užití díla, neboť závěrečné práce tvoří jeden z předpokladů pro úspěšné zakončení studia, jejich účel je tedy primárně studijní, běžný způsob užití díla tedy obsahuje i zásadu odevzdání práce za účelem završení studia.

30. Pokud současně nastane případ, že student se svou prací nakládá také jinak, například jestliže na základě licenční smlouvy, kterou uzavře s vydavatelem, je tato práce paralelně vydána, má autor v takovém případě - jak již bylo naznačeno výše - možnost požádat o její částečné či úplné znepřístupnění. V předmětném řízení však nebylo prokázáno, že by tuto možnost žalobce využil.

Dovolací soud současně poznamenává, že ustanovení § 47b zákona o vysokých školách, na jehož základě začala dovolatelka uveřejňovat závěrečné práce studentů, vstoupilo v účinnost v roce 2006 a v době odevzdání první verze disertační práce žalobce již bylo účinné pět let.

31. Dovolací soud neshledal ani nepřiměřené dotčení oprávněných zájmů žalobce jako autora, neboť, jak bylo řečeno, žalobce měl možnost publikaci své práce žalovanou vyloučit. Jestliže tak neučinil a ani při druhém odevzdání práce, kdy již o uveřejnění první verze této práce věděl, žádné výhrady nevznesl, nemohlo být jeho očekávání legitimní.

32. Protože právní posouzení zvolené odvolacím soudem je z výše vyložených důvodů nesprávné, Nejvyšší soud postupem podle ustanovení § 243e o. s. ř. zrušil rozsudek odvolacího soudu a vrátil mu věc k dalšímu řízení.